

РЕЦЕНЗИЯ

**на дисертационния труд на аспирантката от Република Турция
Первин Демирджи на тема: „Влияние на заниманията по физическо
възпитание и спорт върху физическата дееспособност на деца със
специални образователни потребности”**

Научен ръководител: проф. Росица Църова, доктор

Рецензент: проф. Василка Христова, доктор

Политиката на една страна отразява до голяма степен отношението на обществото към децата, възрастните хора и тези с увреждания.

Именно толерантното и хуманно отношение е характеристика за съпричастност и цивилизованост.

Високият процент на хората със специфични особености и потребности в отделните страни засяга както съответните личности, така и техните семейства, което ги поставя в неравностойно положение.

Первин Демирджи, докторантка от Република Турция завършва своята магистърска степен в НСА „Васил Левски”.

Работи като преподавател (лектор, в департамента Vacational School of Erdemli) Tourism Animation.

Проявява силен афинитет към научната дейност, като самостоятелно и в съавторство написва огромен брой публикации. Към дисертационния труд представя 6 научни публикации.

Подбудителният мотив, който е провокирал интереса на Первин Демирджи и нейния научен ръководител е да проучи и анализира състоянието на децата с различен тип дефицит към тази проблематика.

Дисертационният труд включва 6 части, оформени върху 152 стр., като последните две имат информационен характер.

Въведението е кратко, но напълно достатъчно (2 стр.).

Литературният анализ е подготвен прилежно, като са цитирани значителен брой литературни източници, много от тях съвсем актуални. Постановката на проблема съдържа 53 страници, което отличава тази част като съдържателна и високостойностна.

Включва 5 подчасти:

- ✓ Особенности в развитието на детския организъм – 10 стр.
- ✓ Физическо възпитание и спорт в началния етап на основната образователна степен – 5 стр.
- ✓ Адаптирана физическа активност и спорт, като фактор за социална адаптация и образователна интеграция на децата със специални образователни потребности – 6 стр.
- ✓ Физическо възпитание и спорт за децата със специални образователни потребности – 8 стр.
- ✓ Особенности на приобщаващото образование – 15 стр.

Веднага прави впечатление анализът върху тематиката за деца както за такива без здравословни проблеми, така също и с дефицит в техните способности.

Авторката засяга различни аспекти, които осветляват характеристиките на детския организъм: анатомични, морфологични, функционални, психологически, емоционални, двигателни, поведенчески.

Обръща се внимание върху настъпващите изменения според половия признак. Тези промени са изразени в количествен и качествен план. Анализирана също е и взаимозависимостта между ръста, теглото и отделните двигателни качества; доказва се динамиката и контрола върху тях.

Втората подглава засяга физическото възпитание и спорт в началния етап на основната образователна степен. Отражена е взаимовръзката между обучаващите и обучаемите, две страни на този интерактивен процес. Докторантката смята, че неглижирането на физическата активност се отразява отрицателно върху цялостното развитие на детската личност. Тя търси различни подходи, с които да създава хармония у децата. Разнообразяването на учебния процес се отразява върху мотивацията им и тяхната емоционалност.

Первин Демирджи застъпва становище, че потребността на децата към спортни занимания е значително по-голяма от съвременните реалности, които се предоставят.

Докторантката се спира на адаптираната физическа активност и спорт, като фактор за социална адаптация на лица със специални образователни потребности, която част е основния акцент в работата. Именно

съчетаването на теоретични знания и практически умения е основата на двигателната активност при хора с различни дефицити.

Разгледани са случаите на деца с умствена изостаналост и без такъв проблем. Изтъкват се особеностите при адаптираните спортове, съобразени със здравословното състояние на децата със специални потребности.

Класифицирани са категории на увреждания, като се засягат отделните групи със съответен дефицит. АФА е тази форма на активност, която дава равен старт на всички, без игнориране, и с възможност за успешна реализация.

Первин Демирджи разкрива и особеностите на физическото възпитание и спорт при децата със специални образователни потребности. Съобразно функционалните възможности се търсят методи и средства, насочени към адаптирана активност, постигаща се чрез опростяване и модифициране на възприетите от спортните правилници постулати. Дисертантката счита, че съчетаването на ученици с различно здравословно състояние е по-добрия начин за тяхното израстване. Обръща се внимание върху съществуващ риск, който трябва да бъде елиминиран за сметка на задължителната безопасност, осигурена с достатъчен брой преподаватели (инструктори). Не се пренебрегва също и индивидуалният подход, който е задължителен. Цитират се различни аспекти на адаптираното физическо възпитание, заедно с поставените задачи, стоящи пред децата със специални потребности.

Предлагат се съответни програми, съобразени с отличителните характеристики. Всичко това създава за преподавателите нови предизвикателства към техните компетентности, които да са в синхрон с новата образователна среда.

Интерес представлява последната част от литературния анализ. В нея се акцентира върху т.нар. „приобщаващо” образование. Докторантката цитира установеното състояние по проблема за обучение с равностойни и неравностойни деца. Приложени са различни форми като: специализирани паралелки, т.нар. „приобщаващо” обучение, съчетаващо два типа деца (с и без увреждания), ресурсни стаи, предназначени за изоставащите и специални образователни и рехабилитационни центрове.

Преценявам, че задълбоченият литеартурен анализ поставя една добре формулирана работна хипотеза, която докторантът се стреми да докаже.

Втора глава „Цел, задачи и методика на изследването” включва поставената цел и задачите (7 на брой), както и методика със съответните компоненти: предмет, обект, контингент, показатели и методи.

Методите на изследване са:

- ✓ обзорно проучване и теоретичен анализ;
- ✓ анкетно проучване с 55 въпроса, адресирани към 99 учители обучаващи деца, със специални потребности;
- ✓ антропометрия;
- ✓ динамометрия;
- ✓ спортно-педагогическо тестиране;
- ✓ спринт на 20 м.;
- ✓ хвърляне на плътна топка;
- ✓ скок на дължина;
- ✓ коремни преси от тилеи лег;
- ✓ бягане на 400 м.;
- ✓ дълбочина на наклона.

Педагогическият експеримент е описан, като отразява специален подход, насочен към децата с различни дефицити. Адаптирането на заниманията е съобразено именно с тези отличителни характеристики на децата. Дадени са и различни програми, произтичащи от типовете групи.

Математико-статистическият инструментариум се опира на 5 метода: алтернативен анализ, вариационен анализ, проверка на хипотези (т.нар. сравнителен анализ или „t” критерий на Стюдент), метод на сигмалните отклонения и индекс на телесната маса (BMI).

Глава трета „Анализ на резултатите” започва с анкетно проучване и съответни изводи. Анализирани са деца от 22 начални училища. Информацията е поднесена аналитично и компетентно, като не се подценява и проблематиката с „приобщаващо” обучение.

Вторият анализ е по отношение вариативността на показателите за физическа дееспособност в началото на експеримента. Изтъкват се различията според половия признак и съобразно показателите. Установява се нехомогенност при някои показатели за момичетата. Установяват се също и незначителни различия в нивото на изследваните лица без и със специални потребности, които докторантката обяснява със случайни причини.

При анализа на момчетата с когнитивни и зрителни проблеми и двете групи имат както предимства, така и по-слаби резултати.

При момчетата със зрителни проблеми се наблюдават по-високи стойности при показателите за физическо развитие, което е доста интересен факт. При тези със слухови, както и при тези с когнитивни проблеми различията не са големи, сащите имат собствена индивидуалност и по-скоро произтичат от случайни причини.

Ефективността на обучението се доказва като се анализират 8 показателя (без показателите: ръст, тегло и BMI) при двата пола. При някои от тестовите момчетата имат предимство, при други момчетата доминират, което говори за избирателност.

Представените оптимизационни модели по красноречив начин отразяват предимствата на двата пола по определените признаци на физическа дееспособност, както и съществуващите проблеми пред тях и техните учители.

Четвърта глава обобщава направените изводи (6 на брой), като считам, че те съответстват на поставените задачи. Застъпва се виждането на авторката, че тъй като не са настъпили видими промени в резултатите от приложените методики, се налага да се извършат промени в методиките на съответните обучителни програми.

Докторантката дава 3 препоръки, с които да се оптимизира учебния процес. На представената препоръка № 2, може ли Первин Демирджи да изясни как именно би усъвършенствала учебния процес в началните училища на Република Турция и каква мотивация би ползвала?

Дисертационният труд се отличава с висока научна стойност: прецизност, задълбоченост, съдържателност, аналитичност – характерни отлики на доктората.

Онагледяването е изобразено в най-представителен и подходящ вид. Включени са 30 таблици и 41 фигури.

Литературната справка дава информация за 126 източника, от които 104 на кирилица и 72 на латиница.

Авторефератът отговаря на изискванията.

В дисертационния труд липсват данни за плагиатство.

Обобщение

Позовавайки се на качеството на представения дисертационен труд от Первин Демирджи, неговата актуалност и значимост, и имайки предвид несъмнените качества на докторантката, давам своя положителен вот на г-жа Первин Топташ Демирджи (Pervin Toptaş Demirci), с убеденост, да ѝ бъде присъдена образователно-научната степен „Доктор”.

Рецензент:

проф. Василка Христова Серафимова, доктор

31.05.2019, София